

УДК 347.73 (477)

Мельничук Світлана Миколаївна –

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ)
Національної академії внутрішніх справ

Svitlana M. Melnychuk –

candidate of juridical sciences, associate professor,
professor of the department for social and humanitarian disciplines,
Prykarpathian Faculty (Ivano-Frankivsk),
the National Academy of Internal Affairs
(3 Natsionalnoi Hvardii Street, Ivano-Frankivsk, 76000, Ukraine)

Фінансова діяльність сучасної держави Україна в контексті реалізації її функцій (теоретичні питання)

Стаття присвячена теоретичним питанням фінансової діяльності сучасної держави Україна в контексті реалізації її функцій. Проаналізовано позиції висловлені в юридичній літературі щодо правової природи фінансової діяльності сучасної держави Україна. Виокремлено основні ознаки фінансової діяльності сучасної держави Україна й сформульовано визначення її поняття.

Ключові слова: фінансова діяльність держави, сучасна держава Україна, зміст фінансової діяльності держави, функції сучасної держави Україна, реалізація функцій сучасної держави Україна.

Статья посвящена теоретическим вопросам финансовой деятельности современного государства Украина в контексте реализации его функций. Проанализированы позиции высказанные в юридической литературе относительно правовой природы финансовой деятельности современного государства Украина. Выделены основные признаки финансовой деятельности современного государства Украина и сформулировано определение ее понятия.

Ключевые слова: финансовая деятельность государства, современное государство Украина, содержание финансовой деятельности государства, функции современного государства Украина, реализация функций современного государства Украина.

S.M. Melnychuk Financial Activities of Modern Ukrainian State Within Fulfillment of Its Functions (Theoretical Issues)

The article deals with theoretical issues regarding financial activities of modern Ukrainian state within fulfillment of its functions. Despite of topicality of these issues legal theory and practice does not focus much on them. There is no legal definition of financial activity of modern Ukrainian state etc. Positions in legal literature on financial activities of the state are different. The works use various approaches to detection of its peculiarities as well as characterize them from different scientific perspectives. At the same time, this activity aims at ensuring of fulfillment of the state functions. It has been established that the activity consists of the relevant stages which have their peculiarities and show their content. The research has found out that the content of financial activity of modern Ukrainian state is establishment, allocation, reallocation, use, control over the use of financial resources. Other main features of financial activities of modern Ukrainian state have been emphasized. Financial activities of modern Ukrainian state is a type of legal activities aimed at ensuring fulfillment of functions of modern Ukrainian state. The authorized subject carries it out in accordance with the established procedure. Legal acts present the results of financial activities of modern Ukrainian state.

Following these features financial activities of modern Ukrainian state has been defined as legal activities of the authorized subjects aimed at ensuring fulfillment of functions of modern Ukrainian state through establishment, allocation, reallocation, use and control over the use of financial resources.

Keywords: *financial activity of the state, modern Ukrainian state, content of financial activity of the state, functions of modern Ukrainian state, fulfillment of functions of modern Ukrainian state.*

Постановка проблеми. Сучасні державотворчі процеси, які насамперед пов'язані із реформуванням практично всіх сфер життєдіяльності суспільства, обумовлюють увагу до питань, що стосуються фінансової діяльності сучасної держави Україна. В основі такої діяльності лежать складні процеси щодо забезпечення реалізації функцій сучасної держави Україна, зокрема формування, розподілу, перерозподілу, використання, контролю за використанням фінансових ресурсів. При цьому незважаючи на актуальність питань пов'язаних з фінансовою діяльністю сучасної держави Україна в юридичній теорії і практиці їм приділяється недостатня увага. Відсутнє легалізоване визначення поняття фінансової діяльності сучасної держави Україна тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні теоретичні та практичні питання пов'язані з розумінням фінансової діяльності держави, її змісту у вітчизняній та зарубіжній юридичній науці, розглядаються у працях М. Дамірчисьва, О. Дмитрик, Л. Касьяненко, О. Лукашева, О. Макух, М. Трубіної та інших. В цих працях зосереджується увага на правовому регулюванні фінансової діяльності держави, її методах, принципах, чи характеризується публічна фінансова діяльність, розуміння якої охоплює фінансову діяльність всіх публічних суб'єктів, в тому числі й органів місцевого самоврядування.

Невирішені раніше проблеми. Аналіз зазначених та інших праць не дозволяє сформулювати уявлення про правову природу фінансової діяльності сучасної держави Україна, мета якої забезпечення реалізації державних функцій.

Тож метою цієї статті є з'ясування правової природи фінансової діяльності сучасної держави Україна в контексті реалізації її функцій.

Виклад основного матеріалу. В юридичній літературі авторами висловлюються

різні погляди щодо підходів стосовно розуміння фінансової діяльності держави.

Так, М. Дамірчисьв вважає, що характеристика фінансової діяльності може здійснюватися в декількох аспектах. По-перше, як певний узагальнений механізм, який охоплює всі види діяльності, що пов'язані з рухом грошей, коштів та інших об'єктів, які ми відносимо до узагальненої категорії «фінансові ресурси». По-друге, як конструкції, які забезпечують обіг коштів юридичних або фізичних осіб під впливом засобів приватного права. По-третє, як сукупність засобів забезпечення та організації руху коштів відповідних адміністративно-територіальних утворень (держави та її внутрішніх складових) [1, с. 27].

Натомість О. Макух зазначає, що характеристика публічної фінансової діяльності має здійснюватися не як абстрактної категорії а з врахуванням її реального (практичного) змісту, оскільки від того, наскільки ефективною буде публічна фінансова діяльність, залежить як стан економіки держави, так і добробут кожного громадянина. Тому публічна фінансова діяльність має визначатися з позицій поставленої мети; прогнозування результатів діяльності; планування певних дій; реалізації; аналізу, співставлення, порівняння мети і результатів (провадження звітності) [2, с. 43, 29].

На думку Д. Вінницького фінансову діяльність слід характеризувати шляхом встановлення відповідності: наскільки розглядуване поняття як наукова абстракція відображає реальні явища і процеси суспільного життя, що ним позначаються; чи вірно визначено логічні і функціональні відносини цієї категорії з іншими фінансово-правовими категоріями; яке практичне значення фінансової діяльності держави. При цьому ним зазначається, що фінансова діяльність в усталеному значенні не може розглядатися як базова категорія, оскільки це поняття з юридичної точки має значення лише тією мірою, якою визначається правом як міра дозволених чи встановлених правом дій вказаних суб'єктів, здійснення якої забезпечується

юридичними правами і обов'язками тих осіб, чий інтересів вона може стосуватися. Поняття фінансової діяльності держави завжди виступає як підпорядковане категорії фінансових правовідносин і характеризує дії одного із їх учасників. Окрім того, у конструкції «фінансова діяльність – фінансові правовідносини» є логічні суперечності, які полягають у тому, що фінансові правовідносини породжуються фінансовою діяльністю держави, зміст якої вони водночас і становлять [3, с. 65, 70-72, 74].

Кожен із наведених підходів заслуговує на увагу, оскільки дає змогу виявити особливості фінансової діяльності загалом, й фінансової діяльності сучасної держави Україна, зокрема. Разом з тим, не вдаючись до критичних висловлювань, слід зауважити, що встановлення співвідношення «фінансова діяльність – фінансові правовідносини» потребує окремого дослідження, як і розуміння того, що саме розуміється під публічною фінансовою діяльністю.

В науковому обігу поняття публічної фінансової діяльності, як правило, об'єднує такі поширені поняття як «фінансова діяльність держави» та «фінансова діяльність органів місцевого самоврядування». На думку О. Музики-Стефанчук таке об'єднання сприяє лаконічності, повноті й точності базового поняття фінансової діяльності [4, с. 75].

Зокрема О. Макух публічну фінансову діяльність визначає як особливу діяльність відповідних суб'єктів по мобілізації, розподілу і використанню коштів публічних. Вона має динамічний характер, що дозволяє простежити безпосередній зв'язок та чітку послідовність і взаємозалежність дій, притаманних кожному напрямку, і обумовлює необхідність якомога точнішого визначення прав і обов'язків суб'єктів фінансових правовідносин на кожній із стадій [2, с. 43, 29].

Беручи за основу розуміння сучасної держави Україна як соціальної публічної інституції, яка забезпечує цілісність, управління та розвиток суспільства, її фінансова діяльність не може мати іншого характеру, а ніж публічного. Разом з тим слід вирізняти й фінансову діяльність інших публічних суб'єктів. Тому в статті вважається доцільним використовувати термін фінансова діяльність сучасної держави Україна.

Також слід зазначити, що аналізовані висловлювання в юридичній науці щодо розуміння фінансової діяльності держави, дають можливість припустити, що така діяльність складається із відповідних стадій, які мають свої особливості та в сукупності відображають її зміст. Сутність публічної фінансової діяльності, фінансової діяльності держави чи органів місцевого самоврядування, в юридичній літературі, як правило пов'язують із формуванням, розподілом, перерозподілом, використанням, контролем за використанням фінансових ресурсів.

Так, О. Дмитрик вважає, що фінансова діяльність держави являє собою врегульований нормами права планомірний процес мобілізації, розподілу, перерозподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів коштів з метою виконання завдань, функцій державою [5, с. 25].

На думку М. Трубіної поняття фінансової діяльності містить три види дій, пов'язаних з державними грошовими фондами: їх формування (мобілізація); розподіл; використання. При формуванні (мобілізації) фондів коштів виникають відносини зі створення фондів коштів для забезпечення успішного функціонування держави відповідно до тих цілей, які перед нею стоять [6, с. 15].

Подібні визначення містяться й навчальній літературі де під фінансовою діяльністю держави розуміється організована, регламентована нормами права діяльність уповноважених державних органів влади й органів місцевого самоврядування з формування, розподілу, використання фондів коштів, необхідних для створення умов соціально-економічного розвитку країни [7, с. 18]; діяльність з формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів з метою забезпечення здійснення функцій держави, соціально-економічних завдань, управління, обороноздатності, діяльності державних органів [8].

Таким чином в проаналізованих визначеннях поняття фінансової діяльності держави акцентується увага як на правовому підґрунті такої діяльності, так і окремих процесах чи діях, які можуть бути змістом цієї

діяльності сучасної держави Україна задля забезпечення реалізації її функцій.

Як зазначається в літературі, згідно з функціями, які держава виконує в суспільстві, зміст фінансової діяльності держави можна розглядати за такими напрямками: формування централізованих і децентралізованих фондів коштів; розподіл фондів коштів; використання фондів коштів; контроль за забезпеченням законності формування, розподілу та використання фондів коштів [7, с. 18].

Адже зміст фінансової діяльності є, в остаточному підсумку, проявом усіх функцій держави, оскільки реалізація будь-якої державної функції потребує адекватного фінансового забезпечення [8].

Сфера публічної фінансової діяльності становить одну зі стратегічних функцій будь-якої держави і тому піддається ретельній правовій регламентації, постійному державному регулюванню і контролю. Тож використання імперативного методу правового регулювання фінансових відносин є виправданим, бо за його допомогою бажаний для держави і суспільства в цілому результат досягається більш дієво, з найменшими часовими, економічними та іншими затратами [9, с. 82].

Попри зазначене, в юридичній науці висловлюються й інші міркування щодо розуміння фінансової діяльності держави.

Зокрема, О. Лукашев підкреслює правовий аспект фінансової діяльності, який передбачає погляд на неї як на врегульовану правовими нормами діяльність. Така діяльність виражає формування, розподіл і використання централізованих і децентралізованих грошових фондів для забезпечення певної мети. Такою метою є фінансування функцій держави, соціально-економічних завдань, управління, обороноздатності, діяльності державних органів. Фінансова діяльність гарантує надходження коштів до відповідних галузей суспільного виробництва [10, с. 33].

Л. Касьяненко до основних ознак фінансової діяльності відносить такі: а) обов'язкова участь держави і муніципальних утворень в особі їх компетентних органів; б) спрямованість на прийняття юридично значимих рішень завдяки реалізації державою правотворчої функції; в) оформлення прийнятого юридично значимого рішення у відповідних

нормативно-правових актах, що мають офіційний і обов'язковий характер; г) юридичне значення її результатів не тільки для публічних суб'єктів (держави і муніципальних утворень), а й для інших суб'єктів фінансового права; д) здійснення з метою оптимізації та ефективності отримання юридично значущих результатів у строго встановленому порядку, тобто безпосередньо акумулювання, розподілу і використання державних і муніципальних фондів грошових коштів е) фінансова діяльність має міжгалузевий характер, оскільки акумуляція, розподіл і використання фінансових ресурсів стосується усіх галузей та сфер державного управління; під час фінансової діяльності здійснюється контроль за роботою державних органів, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій незалежно від галузевої належності; є) здійснюється у межах точно визначеного часу (місяця, кварталу, року); ж) ця діяльність повинна бути обов'язково плановою, тобто такою, що базується на фінансовому плані: видатки держави, органів місцевого самоврядування протягом року можуть бути здійснені тільки у межах планових асигнувань; доходи повинні надходити до фондів коштів у визначені та встановлені відповідним фінансовим планом терміни, від визначених платників, у визначених обсягах [11, с. 120-121].

Фінансову діяльність сучасної держави Україна можна розглядати як специфічний вид правової діяльності, який здійснюється уповноваженим суб'єктом. Деякі автори підкреслюють, що цей вид діяльності здійснюють органи держави в межах компетенції, що за ними закріплена, і які належать до всіх гілок влади: законодавчої, виконавчої, судової [12, с. 47]; чи вона здійснюється через систему центральних і місцевих органів державної влади і управління, а також органів управління державних підприємств, організацій і установ [13].

Висновки. Проведений аналіз дав змогу виявити правову природу фінансової діяльності сучасної держави Україна. До основних її ознак можна віднести такі: вона є різновидом правової діяльності; її змістом є формування, розподіл, перерозподіл, використання, контроль за використанням фінансових ресурсів; спрямована на забезпечення реалізації функцій сучасної

держави Україна; здійснюється уповноваженим суб'єктом; має визначений процедурний порядок здійснення; її результати об'єктивуються у правових актах.

Тож фінансова діяльність сучасної держави Україна – це правова діяльність уповноважених суб'єктів, яка спрямована на забезпечення реалізації функцій сучасної держави

Україна шляхом формування, розподілу, перерозподілу, використання, контролю за використанням фінансових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Дамірчійєв М. І. Правове регулювання публічної фінансової діяльності: порівняльно-правовий аспект: дис. доктора юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 399 с.
2. Винницький Д.В. Российское налоговое право: проблемы теории и практики: монография. СПб: Юрид. центр Пресс, 2003. 397 с.
3. Музика-Стефанчук О. Публічна фінансова діяльність і предмет фінансового права. *Сучасний стан та перспективи розвитку фінансового права: тези доповідей Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Ірпін, 23-24 листопада 2007р.)*. Ірпін, 2007. С. 56-58.
4. Макух О. Динаміка фінансових правовідносин: методологічний аспект: дис. доктора юридичних наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 411 с.
5. Дмитрик О.А. Содержание и классификация финансовых правоотношений: монография. под ред. Н.П. Кучерявенко. Харьков: Легас, 2004. 160 с.
6. Трубіна М.В. Фінансова діяльність держави: підходи до видозмінення наукових аспектів пізнання. *Фінансове право*. № 4 (30). 2014. С. 13-16
7. Фінансове право: підручник / за заг. ред. О. П. Гетманець. Харків, 2017. 392 с.
8. Воронова Л.К. Фінансове право України: підручник. К.: Прецедент; Моя книга, 2006. 448 с.
9. Рукавишникова И.В. Метод финансового права: монография. М.: Юристъ, 2006. 285 с.
10. Лукашев О.А. Теоретичні проблеми системи фінансового права: монография. Харків: Право, 2010. 304 с.
11. Касьяненко Л.М. Планування як складова фінансово-правового процесу. *Науковий вісник Національного університету ДПС України*. 2010. № 3 (50). С. 120-121.
12. Соколова Э.Д. Правовое регулирование финансовой деятельности государства и муниципальных образований. М.: Юриспруденция, 2009. 264 с.
13. Лучковська С.І. Фінансове право: навч. посібник. К.: КНТ, 2010. 296 с.

References:

1. Damirchyiev M. I. Pravove rehuliuвання publichnoi finansovoi diialnosti: porivnialno-pravovyi aspekt: dys. doktora yuryd. nauk: 12.00.07. Kharkiv, 2015. 399 s.
2. Vynnytskyi D.V. Rosyiskoe nalohovoe pravo: problemi teoryy u praktyku: monohrafyia. SPB: Yuryd. tsentr Press, 2003. 397 s.
3. Muzyka-Stefanchuk O. Publichna finansova diialnist i predmet finansovoho prava. *Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku finansovoho prava: tezy dopoviei Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konferentsii (m. Irpin, 23-24 lystopada 2007r.)*. Irpin, 2007. S. 56-58.
4. Makukh O. Dynamika finansovykh pravovidnosyn: metodolohichnyi aspekt: dys. doktora yurydychnykh nauk: 12.00.07. Zaporizhzhia, 2017. 411 s.
5. Dmytryk O.A. Soderzhanye y klasyfykatsyia fynansovykh pravootnoshenyi: monohrafyia. pod red. N.P. Kucheriavenko. Kharkov: Lehas, 2004. 160 s.
6. Trubina M.V. Finansova diialnist derzhavy: pidkhody do vydozminennia naukovykh aspektiv piznannia. *Finansove pravo*. № 4 (30). 2014. S. 13-16

7. Finansove pravo: pidruchnyk / za zah. red. O. P. Hetmanets. Kharkiv, 2017. 392 s.
8. Voronova L.K. Finansove pravo Ukrainy: pidruchnyk. K.: Pretsedent; Moia knyha, 2006. 448 s.
9. Rukavysnykova Y.V. Metod fynansovoho prava: monohrafiya. M.: Yuryst, 2006. 285 s.
10. Lukashev O.A. Teoretychni problemy systemy finansovoho prava: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2010. 304 s.
11. Kasianenko L.M. Planuvania yak skladova finansovo-pravovoho protsesu. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy*. 2010. № 3 (50). S. 120-121.
12. Sokolova E.D. Pravovoe rehulyrovanye fynansovoi deiatelnosti hosudarstva y munitsypalnikh obrazovanyi. M.: Yurysprudentsyia, 2009. 264 s.
13. Luchkovska S.I. Finansove pravo: navch. posibnyk. K.: KNT, 2010. 296 s.